

Людмила ГРИЖАК,
orcid.org/0000-0002-9485-778X
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) l.gryzhak@chnu.edu.ua

Христина МЕЛЬНИЧУК,
orcid.org/0000-0002-8483-5210
магістр кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) melnychuk.khrystyna@chnu.edu.ua

АВТОРСЬКІ ПРИМІТКИ В СТВОРЕННІ КОМІЧНОГО В РОМАНІ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА “GUARDS! GUARDS!”

У статті розглянуто роль авторської примітки у створенні комічного в гумористично-фентезійному романі британського письменника Террі Пратчетта “Guards! Guards!”. Комічне належить до категорій естетики й вперше вивчалось античними філософами, однак нині мовне вираження комічного широко досліджується в мовознавстві. Комічне може мати різні форми вираження в дискурсі з використанням різнорівневих мовних засобів. Головною метою його вживання в художньому дискурсі є викликати сміх або посмішку, а основою його виокремлення є порушення відповідності між очікуваним і реальністю, спотворення або перекручення дійсності, перебільшення, висміювання тощо. У досліджуваному романі Т. Пратчетта примітки відіграють важливу роль, оскільки вони не тільки слугують джерелами додаткової інформації, але й виступають інтегральними компонентами художньої оповіді й застосовуються з метою доповнення та уточнення подій, характеристики героїв роману, опису пейзажу й інтер'єру, пояснення авторських неологізмів, ознайомлення з побутом, звичаями й правилами функціонування фантастичного всесвіту. Проаналізувавши всі примітки роману, було виявлено, що переважна більшість із них містили ефект комічного й безумовно відіграли важливу роль у створенні комічно-іронічного сюжету роману загалом. Мовна актуалізація комічного в авторських примітках роману відбувається за допомогою багатоманітних мовних засобів, а саме: стилістичних засобів створення виразності (метафора, персоніфікація, іронія, сарказм, епітет, порівняння, каламбур), застосування специфічних лексичних одиниць (авторські неологізми, антоніми) й використання синтаксичних прийомів (еліipsis, невласне пряма мова). Комічний ефект більшості ремарок побудований на невідповідності реалії фактичного світу та їхніх фантастичних аналогів, а зображувана ситуація часто доходить до абсурду.

Ключові слова: дискурс, комічне, мовний засіб, примітка, текст.

Liudmyla HRYZHAK,
orcid.org/0000-0002-9485-778X
Associate Professor at the Department of English Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) l.gryzhak@chnu.edu.ua

Khrystyna MELNYCHUK,
orcid.org/0000-0002-8483-5210
Master at the Department of English Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) melnychuk.khrystyna@chnu.edu.ua

AUTHOR'S NOTES IN CREATION OF COMIC EFFECT IN TERRY PRATCHETT'S NOVEL “GUARDS! GUARDS!”

The paper deals with the role of author's notes in the creation of comic effect in the humorous and fantasy novel written by the British novelist Terry Pratchett “Guards! Guards!” The comic effect belongs to the categories of aesthetics and was first studied by ancient philosophers, but nowadays the way how it is realised in discourse is widely studied in linguistics. The comic effect may have different forms of realization in discourse with the help of various language means. The main

purpose of its use in literary discourse is to provoke laughter or a smile, and the ground of its identification is the violation of correlation between the expected and reality, distortion or misrepresentation of reality, exaggeration, etc. In the analyzed T. Pratchett's novel author's notes play an important role because they not only serve as sources of additional information but also act as integral components of the novel plot and are used to supplement and clarify events, portray the characters of the novel, describe landscape and interior, explain author's neologisms, familiarize readers with life, customs and rules of functioning of the fantastic universe. Having analyzed all the author's notes of the novel, it was found that the majority of them contained a comic effect and certainly played an important role in the creation of a comic-ironic plot of the novel as a whole. Linguistic actualization of the comic effect in the author's notes of the novel is achieved with the help of various linguistic means, namely: stylistic means (metaphor, personification, irony, sarcasm, epithet, comparison, pun), the use of specific lexical units (author's neologisms, antonyms) and the use of syntactic devices (ellipsis, represented speech). The comic effect of most of the remarks is built on the discrepancy between the realities of the real world and their fantastic counterparts, and the depicted situation often reaches the point of absurdity.

Key words: *discourse, comic, language means, note, text.*

Постановка проблеми. Твори сучасного британського письменника Т. Пратчетта, створені у жанрі фентезі, сповнені гумору й сатири, що вирізняє їх серед іншої літератури цього жанру. Талант автора проявляється в майстерному вплетенні комічного в казковий світ уявного. Проте, питання яким чином автор досягає цього, які мовні засоби використані автором для створення комічного ефекту в фентезі до сих пір не було предметом вивчення мовознавців.

Аналіз досліджень. Комічне, класичними типами якого є гумор, дотепність, іронія, відноситься до категорії естетики, «що характеризує смішні, нікчемні, безглузді або потворні сторони дійсності і душевного життя» (Новая философская энциклопедия, 2010: 277). Як предмет вивчення та пізнання, комічне вперше постало в працях античних мислителів, проте сьогодні явище комічного широко досліджується й іншими гуманітарними науками, зокрема в мовознавстві. Серед останніх досліджень комічного в лінгвістиці слід зазначити праці Т. В. Лазер, О. Я. Кузьмич, С. М. Кумпан, О. С. Содель, О. С. Щирової, О. А. Шумейко й інших.

Так, у дисертаційному дослідженні Т. В. Лазер вивчено особливості вербалізації комічного в текстах романів Л. Піранделло, де автор розробив систематизацію мовних засобів реалізації комічного, а також розглянув шляхи об'єктивації комічного в концептосфері творів письменника (Лазер, 2017).

О. Я. Кузьмич простежила мовні засоби вираження комічного в українській художній прозі кінця ХХ – початку ХХІ століть (Кузьмич, 2015).

Комплексний аналіз новелістичної спадщини Івліна Во з погляду смислової і структуроутворюючої ролі комічного здійснений у праці С. М. Кумпан, де також розкрито художньо-естетичну специфіку комічного в новелістиці письменника (Кумпан, 2015).

У роботі О. С. Содель установлено способи перекладу українською мовою вербальних засобів вираження інконгруентності як когнітивного

механізму створення комічного в англійсько-мовних анекдотах і систематизовано перекладацькі трансформації під час їхнього відтворення українською мовою (Содель, 2019).

О. А. Шумейко своєю чергою визначила особливості комічного в українській поезії другої половини ХХ століття та дослідила лексико-фразеологічні засоби його творення (Шумейко, 2007).

Предметом дослідження О. С. Щирової стали мовні засоби й прийоми створення комічного ефекту на сторінках творів Карла Валентина як одного з найбільш яскравих представників німецькомовної гумористичної традиції (Щирова, 2015).

Однак, незважаючи на великий інтерес мовознавців до вивчення способів вербального втілення комічного в мові та мовленні, ця проблема ще далеко від її остаточного вирішення, а особливості мовного вираження комічного в творчості того чи іншого письменника є невичерпним джерелом дослідження.

Метою статті – є виявити мовні особливості створення комічного в авторських примітках у романі Т. Пратчетта «Guards! Guards!» (Pratchett, 2001).

Виклад основного матеріалу. Комічне в дискурсі художнього твору, за задумом автора твору, цілеспрямоване на те, щоб викликати сміх або посмішку в читача, надаючи певних характеристик персонажам, обставинам, ситуації тощо. Комічне може мати багатоманітні форми вияву в художньому дискурсі, а також містити іронію, сарказм, сатиру, гротеск тощо. На думку, О. А. Шумейко, «на сьогодні не існує загальноприйнятого визначення змісту та обсягу термінів, що називають різновиди комічного, до того ж «складність теоретичного розроблення проблеми комічного зумовлюється й тим, що окремі його категорії (особливо іронія) постають як історично змінні величини, що виявляють свою смислову динаміку в різні періоди розвитку естетичної та літературно-практичної думки» (Шумейко, 2007: 4).

За А. О. Щербиную – основою комічного є невідповідність суті та оманливої оболонки явища, суперечність між формою та змістом, між метою та засобами її досягнення, невідповідність дійсних якостей людини й того, ким вона прагне здаватися, на що претендує (Щербина, 1997: 29).

До техніки комічного відносять: невідповідність, перебільшення, подвоєння, перекручення смислу, обмануте очікування тощо (Новая фило-софская энциклопедия, 2010: 277).

Вербалізація комічного в мові досягається різними шляхами. Т. Вітч вважає, що ефект комічного можна досягнути за допомогою такого стилістичного засобу як каламбур, або використовувати неправильні мовні чи стигматизовані форми, діалектні особливості тощо, або використовувати лінгвістичні аргументи (тобто логічно помилкові лінії міркувань, очевидний сенс яких похідний від лінгвістичних чинників, таких як неоднозначність, метафора, ідіоми, формальні подібності) тощо (Вітч, 1998: 199).

На нашу думку, різновид мовних одиниць на вираження комічного в мові є досить великим, адже практично будь-яка мовна одиниця потенційно може бути вжита в дискурсі з метою створення ефекту комічного. Як зауважує С. М. Кумпан, «основною умовою реалізації комічного потенціалу мовних одиниць є комічний контекст» (Кумпан, 2015: 176). Тому, дослідження комічного в дискурсі слід починати з того фрагменту дискурсу, де й відбувається таке порушення відповідності між очікуваним і реальністю, спотворюється або перекручується дійсність тощо. Аналіз дискурсного контексту дасть змогу виявити ті мовні одиниці й засоби мови, які використані для створення комічного ефекту.

У структурі художнього тексту примітки, наряду з коментарями, розглядаються «як один із видів допоміжного тексту, котрий несе в собі паратекстуальне навантаження та слугує частиною довідкового апарату видання» (Сокол, 2009: 294). За переконаннями О. М. Сокол, примітки й коментарі «характеризуються більш тісним зв'язком із текстом самого твору», оскільки утворюють «цілісну, гармонійну єдність із ним» (там само).

У досліджуваному романі Т. Пратчетта примітки відіграють важливу роль, оскільки вони не тільки слугують джерелами додаткової інформації, але й є інтегральними компонентами художньої оповіді, які автор використовує для доповнення та уточнення подій та характеристики героїв роману. Загалом, автор зробив 21 примітку до тексту роману, з яких 16 створюють ефект комічного. На жаль, обсяги статті не дають змоги розглянути

всі примітки, які об'єктивують комічне в аналізованому творі, тому ми вибрали найвлучніші, на наш погляд, їх приклади.

Описуючи Бібліотеку Невидної Академії, університету для чарівників, автор говорить, що це місце вважається таємничим та заплутаним і ходять чутки, що в Бібліотеці відбуваються дивні речі: *It was said that you could wander for days among the distant shelves, <...> that strange things lurked in forgotten alcoves and were preyed on by other things that were even stranger* (Пратчетт, 2001: 2). Одразу ж після цього автор додає таку примітку, нібито з наміром спростувати неправдивість чуток: *All this was untrue. The truth is that even big collections of ordinary books distort space, as can readily be proved by anyone who has been around a really old-fashioned secondhand bookshop, one of those that look as though they were designed by M. Escher on a bad day and has more staircases than storeys and those rows of shelves which end in little doors that are surely too small for a full-sized human to enter. The relevant equation is: Knowledge = power = energy = matter = mass; a good bookshop is just a genteel Black Hole that knows how to read* (Пратчетт, 2001: 3).

Автор досягає комічного ефекту за допомогою ряду мовних засобів. Спочатку він умисно метафорично перебільшує відчуття розгубленості, в якому перебуває гіпотетичний відвідувач старомодної книгарні (*even big collections of ordinary books distort space*) та іронізує з її внутрішньої будови (*look as though they were designed by M. Escher on a bad day*). Згаданий Мауріц Ешер – це художник-сюрреаліст, який займався зображенням складних тривимірних об'єктів. Уточнення з використанням епітету – *on a bad day* – також слугує засобом створення комічного ефекту, акцентуючи увагу на поганій організації книгосховища. Подальший опис елементів дизайну інтер'єру створює в голові читача картинку заплутаного лабіринту із поверхів та сходів і дещо дублює сказане в попередньому реченні примітки. Однак, на нашу думку, Т. Пратчетт робить це з певним розрахунком, оскільки не кожен читач може бути знайомим із гравюрами Ешера, а таке представлення створює відчуття споглядання його творчості. Заплутаність книгосховищ підсумовується в останньому реченні примітки за допомогою поєднання порівняння та персоніфікації, в якому хороша книгарня прирівнюється до витонченої; елегантною «чорної діри», яка нібито поглинає читача.

Також у романі автор подає примітку про товариство бібліотекарів часу і простору, в яких є три

обов'язкові правила: *The three rules of the Librarians of Time and Space are: 1) Silence; 2) Books must be returned no later than the last date shown; and 3) Do not interfere with the nature of causality* (Пратчетт, 2001: 223). Перші два правила відображають стандартні вимоги бібліотекарів, третє ж правило нагадує, що у всесвіті Т. Пратчетта бібліотеки – це сховища сакральних знань та магичні місця, тому бібліотекарі повинні поважати закони їх світобудови та не порушувати причинно-наслідковий зв'язок. Комічний ефект базується на несподіваному протиставленні низького та високого: загальноприйнятих бібліотечних правил та філософського розуміння функціонування світу.

Наступний приклад комічного в авторській примітці досліджуваного тексту – це роз'яснювальний коментар до слова, вигаданого письменником – *figgin*. На зібранні таємного братерства Верховний grosмейстер розмірковує про те, що всі члени братерства невігласи, які давали присягу, але не мають уявлення про значення цього слова. Автор пояснює його таким чином: *A figgin is defined in the Dictionary of Eye-Watering Words as “a small short-crust pasty containing raisins”. The Dictionary would have been invaluable for the Supreme Grand Master when he thought up the Society's oaths, since it also includes welchet (“a type of waistcoat worn by certain clock-makers”), gaskin (“a shy, grey-brown bird of the coot family”), and moules (“a game of skill and dexterity, involving tortoises”)* (Пратчетт, 2001: 17).

Комічне актуалізується через ряд авторських новотворів з метою наголосити, що при складанні присяги братерства, Верховний grosмейстер використовував якнайбільше незрозумілих слів, які робили фактичний її зміст безглуздим. Епітет *eye-watering*, який вживається стосовно словника, характеризує його як зібрання незрозумілих та застарілих слів. Таким чином читач розуміє, що саме братерство не має жодної ідеології, а Верховний grosмейстер лише маніпулює його учасниками.

Подальші приклади приміток досить лаконічні, але навіть у такому стислому форматі вони представляють дотепні коментарі автора. Т. Пратчетт описує комічну ситуацію, в якій один із головних героїв роману, юнак на ім'я Морква, виховувався серед гномів і є надзвичайно наївним та абсолютно необізнаним у сфері інтимних відносин та дітонародження: *A dwarf is not considered old enough to have the technical processes explained to him until he has reached puberty* (Пратчетт, 2001: 25). Це речення доповнюють одразу дві авторські примітки. Перша стосується займенника *him*, в якій автор акцентує увагу на жорсткій регламентації моралі гномів та фактичній відсутності візуальних відміннос-

тей між статями, що виражена через підкреслену маскулітність гномів-жінок: *The pronoun is used by dwarfs to indicate both sexes. All dwarfs have beards and wear up to twelve layers of clothing. Gender is more or less optional* (там само). Таке іронічне перебільшення є елементом абсурду. А друга примітка відноситься до слова *puberty* і уточнює вік, з якого гном вважається зрілим і готовим до сексуальної освіти: *i.e., about 55* (там само). Автор досягає комічного ефекту на віковому співвідношенні вигаданої раси гномів та раси реальних людей – у гномів-довгожителів вікові рамки зміщені, і хоча Морква не є гномом, за всіма правилами суспільства гномів він мав би отримати статеве виховання вже досягнувши досить поважного середнього віку.

У місті Арк-Морпорк, де відбуваються події роману, діють різноманітні гільдії, музикантів, вчителів, вбивць, грабіжників, контрабандистів і інші, які працюють законно і сплачують податки в казну міста. Автор вважає за потрібне пояснити правила функціонування гільдії злодіїв у місті та запроваджені там нововведення *One of the remarkable innovations introduced by the Patrician was to make the Thieves' Guild responsible for theft, with annual budgets, forward planning and, above all, rigid job protection. Thus, in return for an agreed average level of crime per annum, the thieves themselves saw to it that unauthorised crime was met with the full force of Injustice, which was generally a stick with nails in it* (Пратчетт, 2001: 43). Комічний ефект базується на невідповідності між реальною системою функціонування інститутів та законності в суспільстві, зокрема покаранням за злочини, та законами вигаданого міста Арк-Морпорк, за якими грабіжники діють легально, повинні вести облік усіх крадіжок і не перевищувати середнього рівня злочинності. Т. Пратчетт саркастично висміює бюрократію, яка заповонила навіть найнижчі ніші суспільства. Парадоксальним є також той факт, що грабіжники самі змушені боротися з несанкціонованою злочинністю (*unauthorised crime*), тобто крадіжками, вчиненими злодіями, що не входять до їх гільдії.

Ще одним прикладом роботи гільдій в місті є така примітка, в якій автор пояснює заборону гільдії пожежників через низку скарг на їх роботу: *<..> The point was that, if you bought a contract from the Guild, your house would be protected against fire. Unfortunately, the general Ankh-Morpork ethos quickly came to the fore and fire fighters would tend to go to prospective clients' houses in groups, making loud comments like “Very inflammable looking place, this” and “Probably go up like a firework with just one carelessly-dropped match, know what I mean?”* (Пратчетт, 2001: 111).

Актуалізація комічного здійснюється через персоніфікацію *Ankh-Morpork ethos quickly came to the fore*, яка водночас виступає іронічною характеристикою звичаїв та манер міста, які беруть гору над мораллю. Особливим засобом вираження комічного в цьому дискурсному фрагменті є також іронічні висловлювання з невластивою прямою мовою пожежників, які розкривають як вони нав'язують потенційним клієнтам свої послуги. Ці еліптичні висловлювання містять епітети *inflammable looking place, one carelessly-dropped match* та порівняння *go up like a firework*, що підкреслюють вразливість помешкань жителів міста перед злим умислом.

Наступний приклад примітки – це один із найяскравіших прикладів актуалізації комічного ефекту. Морква, який долучився до міської варти, дізнається про бійку п'яних гномів в одному з шинків і, шокований поведінкою колишніх одноплемінників, які нехтують суворими правилами моралі гномів, кидається в саму гущу бійки, щоб повчати і присоромити порушників замість того, щоб використати фізичну силу. У примітках автором подаються переклади фраз Моркви з мови гномів (*J'uk, ydtruz--t'rud-eztuza, hudr'zdzdek drez'huk, huzukruk 't b 'tduz g 'ke 'k me 'ek b 'tduzt' be 'tk kce 'drutk ke'hkt'd. aaDb'thuk* (Пратчетт, 2001: 62), які подані як беззмстовний набір мовних знаків без жодної системи:

Listen, sunshine (lit: "the stare of the great hot eye in the sky whose fiery gaze penetrates the mouth of the cavern") I don't want to have to give anyone a smacking, so if you play B'tduz with me, I'll play B'tduz with you. Okay?*

**A popular dwarfish game which consists of standing a few feet apart and throwing large rocks at one another's head (там само).*

Автор передає нюанси мови гномів, використовуючи пишномовну та занадто ускладнену дефініцію слова *sunshine*. Комізму примітці додає і те, що цей вираз виступає звертанням до гнома, якого Морква збирається провчити. Цікавий також прийом примітки до примітки – письменник пояснює правила безглуздої та небезпечної гри гномів, про яку говорить Морква, щоб читач вловив застереження та погрозу.

Також Т. Пратчетт використовує примітки для характеристики персонажів. Патрицій міста Арк-Морпорк у тексті твору описується як людина, що не вірить у жорстокість: *The Patrician didn't believe in unnecessary cruelty*. Однак, автор тут же наводить примітку, яка стверджує цілком протилежне: *While being bang alongside the idea of necessary cruelty, of course* (Пратчетт, 2001: 91). Хоч автор і використовує антоніми *unnecessary-necessary*

cruelty, фактично вони позначають не протилежні поняття, а споріднені, оскільки жорстокість не перестає бути жорстокістю за своєю суттю, тому з примітки читач розуміє, що Патрицій – це холоднокровна людина, яка не гребує різними методами для своїх цілей.

Автор використовує примітки не лише для комічної характеристики персонажів, а й для дотепного опису пейзажу, наприклад, порівнюючи туман з густим супом: *The fog itself was shaping up to be a real Ankh-Morpork autumn gumbo. Gumbo* – це назва традиційного супу штату Луїзіана, однак у романі він є традиційною стравою Арк-Морпорку. Т. Пратчетт вважає за потрібне описати, на що схожа ця страва: *Like a pea-souper, only much thicker, fishier, and with things in it you'd probably rather not know about* (Пратчетт, 2001: 199). Використання каламбуру *pea-souper* додає комічності зображенню, адже семантичне значення цього іменника – густий жовто-сірий туман, але в цій примітці він є також співзвучним з іменником на позначення страви – горохового супу. Морфема *-er*, яка повторюється в словах *pea-souper, thicker* та *fishier* надає додаткових негативних характеристик супоподібній субстанції, а іронічна фраза *with things in it you'd probably rather not know about* підсумовує весь ефект підозрілості цієї страви. Усі ці мовні засоби застосовані автором, щоб створити комічний ефект і змусити читача сумніватися в тому чи взагалі ця страва істівна.

Висновки. У романі Т. Пратчетта «Guards! Guards!» авторські примітки не тільки виступають важливими елементами художнього опису, але й своєрідними засобами реалізації комічного ефекту. Мовна актуалізація комічного відбувається через стилістичні засоби створення виразності (метафора, іронія, епітет, порівняння тощо), застосуванням специфічних лексичних одиниць та використанням синтаксичних прийомів. За допомогою приміток автор має на меті охарактеризувати персонажі, описати пейзаж та інтер'єр, пояснити авторські неологізми, ознайомити з побутом, звичаями та правилами функціонування фантастичного всесвіту. Комічний ефект більшості ремарок побудований на невідповідності реалій реального світу й їх фантастичних аналогів, а зображувана ситуація часто доходить до абсурду.

Метою дослідження було проаналізувати мовні особливості створення комічного в романі тільки за допомогою одного текстового компоненту – авторської примітки, однак для повного розуміння особливостей вербалізації комічного в художньому дискурсі Т. Пратчетта необхідні подальші дослідження цього та інших романів письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьмич О. Я. Мовні засоби творення комічного в українській прозі кінця XX століття – початку XXI століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки. Луцьк, 2015. 217 с.
2. Кумпан С. М. Новелістика Івліна Во: поетика комічного : дис... канд. філол. наук : 10.01.04 ; Чорноморський державний університет ім. Петра Могили. Миколаїв, 2015. 231 с.
3. Лазер Т. В. Вербалізація комічного у великій прозі Луїджі Піранделло : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 ; Національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
4. Новая философская энциклопедия : в 4 томах. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд. Москва : Мысль, 2010. Т. 2. 634 с.
5. Содель О. С. Кроскультурна інконгруентність комічного (на матеріалі перекладів англійськомовних анекдотів українською мовою) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 ; Київський нац. лінгв. ун-т. Київ, 2019. 21 с.
6. Сокол М. О. Примітка та коментар у системі інтертекстуалізації. *Волинь філологічна: текст і контекст. Інтертекстуальність у системі художньо-філософського мислення: теоретичні й історико-літературні виміри*. 2009. Вип. 7 № 1. С. 293–302. URL: <https://volyntext.eenu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/210>.
7. Щербина А. О. Жанри сатири та гумору. Київ : Дніпро, 1997. 136 с.
8. Щирова Е. С. Языковые средства создания комического эффекта в произведениях Карла Валентина : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Московский педагогический государственный университет. Москва, 2015. 19 с.
9. Шумейко О. А. Мовні засоби творення комічного в сучасній українській поезії (на матеріалі творів другої половини XX століття) : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2007. 20 с.
10. Pratchett T. *Guards! Guards!: A Novel of Discworld*. New York : HarperCollins, 2001. 384 p.
11. Veatch T. C. A Theory of Humor. *International Journal of Humor Research*. 1998. Volume 11. Issue 2. P. 161–216. URL: <https://www.hnu.edu/ishs/JournalCenter.htm>.

REFERENCES

1. Kuzmych. O. J. *Movni zasoby tvorennia komichnoho v ukrainiskii prozi kintsia XX stolittia – pochatku XXI stolittia [Linguistic means of creation of comic effect in the Ukrainian prose fiction of the end of the XX century – the beginning of the XXI century]: dys. ... kandydata filol. nauk: 10.02.01 / Eastern-European national university named after Lesia Ukrainka. Lutsk, 2015. 217 p [in Ukrainian]*.
2. Kumpán S. M. *Novelistyka Ivlina Vo: poetyka komichnoho [Evelyn Waugh's short stories: the poetics of humour]: dys... kand. filol. nauk: spets.: 10.01.04 / Chornomorsk national university named after Petro Mohyla. Mykolaiv, 2015. 231 p [in Ukrainian]*.
3. Lazer T. V. *Verbalizatsiia komichnoho u velykii prozi Luigi Pirandello [Verbalization of humour in Luigi Pirandello's prose fiction]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.05 / National university named after Shevchenko. Kyiv, 2017. 20 p [in Ukrainian]*.
4. *Novaia filosofskaia entsiklopediia: v 4 tomakh [New philosophical encyclopedia: in 4 volumes]. / In-t filosofii RAN, Nats. obshch.-nauchn. fond. Moskva: Mysl, 2010. T. 2. 634 p [in Russian]*.
5. Sodel O. S. *Kros-kulturna inkonhruentnist komichnoho (na materialii perekladiv anhliiskomovnykh anekdotiv ukrainskoiu movoiu) [Cross-cultural incongruence of comic effect (based on the translation of English anecdotes into Ukrainian): avtoref. dys. na zdob. nauk.stup. kand. filol. nauk: 10.02.16 / Kyiv national linguistic university. Kyiv, 2019. 21 p [in Ukrainian]*.
6. Sokol M. *Prymitka ta komentar u systemi intertekstualizatsii. [A Note and a commentary in the system of intertextualization]. Volyn filolohichna: tekst i kontekst. Intertekstualnist u systemi khudozhno-filosofskoho myslennia: teoretychni i istoryko-literaturni vymiry 2009. Issue 7 Nr 1. pp. 293-302 URL: https://volyntext.eenu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/210. [in Ukrainian]*.
7. Shcherbyna A. O. *Zhanry satyry ta humoru [Genres of satire and humor]. Kyiv: Dnipro, 1997. 136 p [in Ukrainian]*.
8. Shchirova E. S. *Iazykovye sredstva sozdaniia komicheskogo efekta v proizvedeniakh Karla Valentina [Linguistic means for creating a comic effect in Karl Valentine's works]: avtoref. dis ... kand. filol. nauk:10.02.04 / Moskva pedagogical national university. Moskva, 2015. 19 p [in Russian]*.
9. Shumeiko O. A. *Movni zasoby tvorennia komichnoho v suchasni ukrainskii poezii (na materialii tvoriv druhoi polovyny XX stolittia) [Linguistic means of creation of comic effect in modern Ukrainian poetry (based on works of the second half of the XXth century)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Kharkiv national university named after V. N. Karazin. Kharkiv, 2007. 20 p [in Ukrainian]*.
10. Pratchett T. *Guards! Guards!: A Novel of Discworld*. New York: HarperCollins, 2001. 384 p.
11. Veatch T. C. A Theory of Humor. *International Journal of Humor Research*. 1998. Volume 11, Issue 2. P. 161–216. URL :<https://www.hnu.edu/ishs/JournalCenter.htm>.